

Προτάσεις ΤΕΣ για capacity-building νέων ερευνητών

Λαμπρινή Ρόρη
Χρήστος Καμπόλης
Φρόσω Μόττη
Δημήτρης Μπάλλας

Σημείο αφετηρίας για την σύνταξη της παρούσας πρότασης είναι η από κοινού παραδοχή της σημαντικής έλλειψης υποστήριξης νέων επιστημόνων στην Ελλάδα σε ζητήματα τόσο επιστημονικής κατάρτισης και προόδου, όσο και επαγγελματικής στρατηγικής. Ολοένα και περισσότερο τα πανεπιστημιακά ιδρύματα στις προηγμένες χώρες του κόσμου θεσμοθετούν τα βήματα εξέλιξης νέων επιστημόνων: αποδοχή προτάσεων για εκπόνηση διατριβών μόνο χρηματοδοτούμενων με υποτροφίες ή μέσω ερευνητικών προγραμμάτων· αυστηρά χρονοδιαγράμματα στην εκπόνηση διατριβών· εντατικά μεθοδολογικά μαθήματα· υποχρεωτικά ερευνητικά σεμινάρια· αντιστοίχιση κειμένου της διατριβής με συγκεκριμένο αριθμό δημοσιεύσεων σε διεθνή περιοδικά με διπλή τυφλή αξιολόγηση· παρουσιάσεις έρευνας σε διεθνή φόρα (συνέδρια, ημερίδες, κλπ.)· θεσμοθέτηση μεταδιδακτορικών προγραμμάτων σαν ενδιάμεση βαθμίδα πριν την κατοχή θέσης ΔΕΠ· πιστοποιητικά διδακτικής επάρκειας· διοργάνωση συνεδρίων· επιμόρφωση και ενημέρωση για πτυχές ενδυνάμωσης υποψηφιοτήτων (τρόποι σύνταξης βιογραφικού, συνοδευτικών επιστολών για έκφραση ενδιαφέροντος για κάποια θέση, σεμινάρια δοκιμής ομιλιών για αναζήτηση εργασίας και ανταπόκρισης σε ερωτήσεις συνεντεύξεων για πλήρωση θέσεων εργασίας).

Η συστηματική και ολοκληρωμένη καθοδήγηση νέων επιστημόνων σε κάποιες χώρες/ιδρύματα και η έλλειψή της σε άλλες/άλλα δημιουργεί νέους επιστήμονες δύο ταχυτήτων. Η αύξηση του διεθνούς ανταγωνισμού, σε συνδυασμό με την έλλειψη θέσεων και τον περιορισμό των πόρων για τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες, καθιστά την εν λόγω συστημική αδυναμία περαιτέρω καθηλωτική για τους νέους Έλληνες κοινωνικούς επιστήμονες. Εκ των πραγμάτων, η ψαλίδα ανοίγει όχι μόνο μεταξύ Ελλήνων και ξένων επιστημόνων στη διεθνή επιστημονική αρένα, αλλά και μεταξύ εγχώριων Ελλήνων επιστημόνων σε σχέση με Έλληνες της διασποράς.

Η πρότασή μας φιλοδοξεί να καλύψει αυτό το κενό, τουλάχιστον σε επίπεδο ιδεών, αναπτύσσοντας συγκεκριμένες πρακτικές που ήδη δοκιμάζονται επιτυχημένα σε πληθώρα χωρών του εξωτερικού. Πιο συγκεκριμένα, προτείνουμε

1. Εισαγωγή του θεσμού του μέντορα, ο οποίος είναι ειδικά χρήσιμος για τους μεταδιδακτορικούς, αλλά θα μπορούσε και να εισαχθεί ήδη από το διδακτορικό. Οι νέοι να βοηθούνται από τους παλαιούς κινητικούς και εξωστρεφείς σε ένα, όμως, θεσμοθετημένο πλαίσιο σχέσης. Όχι μια *ad hoc* σχέση που θα στηρίζεται στο φιλότιμο ή τον πατριωτισμό του μέντορα, ούτε και στην ικανότητα του νέου ερευνητή να έλξει το ενδιαφέρον κάποιου μεγαλύτερου. Οι νέοι ερευνητές που

έχουν ανάγκη από συμβουλές καριέρας - για παράδειγμα, πώς να γράψουν cover letters, cv, abstracts, pre-analysis plans, ποια συνέδρια πρέπει να παρακολουθούν, πώς να κάνουν mock interviews κλπ - να ξέρουν από πού θα λάβουν απάντηση. Προς αυτή την κατεύθυνση, προτείνεται δημιουργία μητρώου μεντόρων, κατά προτίμηση από Έλληνες επιστήμονες του εξωτερικού, που θα έχουν σχετικές παραστάσεις και πρακτικές στον περίγυρό τους. Το Υπουργείο Ανάπτυξης ή Παιδείας θα μπορούσε να εισαγάγει την πρακτική αυτή δίνοντας κάποιο κίνητρο - οικονομικό ή άλλο - στους μέντορες, επενδύοντας επικοινωνιακά στη σύσφιξη της εγχώριας επιστημονικής κοινότητας με τη διασπορά. Μια τέτοια πρωτοβουλία θα άνοιγε πιθανούς ερευνητικούς και επαγγελματικούς δρόμους για νεαρούς επιστήμονες με συνεργασίες στο εξωτερικό.

2. Θεσμοθέτηση των καθηκόντων και του ρόλου του επιβλέποντα καθηγητή διδακτορικής διατριβής, κατόπιν διαβούλευσης του Υπουργείου Παιδείας με τους Πρυτάνεις των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων με μορφή οδηγίας (guidance principles for PhD supervision). Η εν λόγω πρωτοβουλία, αν δεν δύναται να λάβει μορφή δεσμευτικού χαρακτήρα για τους επιβλέποντες καθηγητές, πρέπει τουλάχιστον με κάποιο τρόπο να εμπνεύσει μια νοοτροπία εγγύτητας και υποχρεωτικότητας ως προς τα καθήκοντα της επίβλεψης, προκειμένου να καταπολεμηθεί η αποξένωση του επιβλέποντα από τους υποψηφίους διδάκτορες, φαινόμενα κατάχρησης εξουσίας, η έλλειψη γνώσης του τρόπου επίβλεψης, αλλά και η έλλειψη υποχρέωσης επίβλεψης με βάση καθορισμένους κανόνες.
3. Εισαγωγή μαθημάτων στα προγράμματα σπουδών ειδικά των Κοινωνικών Επιστημών ήδη από τα πρώτα χρόνια του προπτυχιακού που να αφορούν σε εμπειρικές μεθόδους και θα μαθαίνουν στους φοιτητές την πρακτική τους εφαρμογή, όχι απλώς την ύπαρξή τους. Είναι ανησυχητική η έλλειψη εμπειρικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες που να στηρίζεται σε μεθοδολογική πειθαρχία. Πέρα από την φιλοσοφική αφετηρία και την επιστημολογική βάση των μεθόδων, οι φοιτητές πρέπει να διδάσκονται παραδείγματα εφαρμογής όλων των μεθόδων, αλλά και πρακτική εφαρμογή τους σε υψηλό επίπεδο, καθώς και να αξιολογούνται ως προς την εφαρμογή των μεθόδων αυτών. Ο ακριβής καθορισμός των μαθημάτων θα εξαρτάται από τον κλάδο σπουδών. Στα πανεπιστημιακά τμήματα πρέπει άρα να υπάρχει μέλος ΔΕΠ ή/και πρόβλεψη πρόσληψης μέλους ΔΕΠ που θα γνωρίζει την εφαρμογή μεθόδων και τεχνικών αιχμής στις κοινωνικές επιστήμες, καθώς και σχετικά εργαστήρια και λογισμικά εφαρμογής τους.
4. Εισαγωγή διεπιστημονικών μεθοδολογικών σχολείων κοινωνικών επιστημών (κοινωνιολογία, πολιτική επιστήμη, ψυχολογία, επικοινωνία) ή εντατικών εφαρμοσμένων, μεθοδολογικών σεμιναρίων για τους υποψήφιους διδάκτορες, τους μεταδιδακτορικούς ερευνητές, ενδεχομένως και καθηγητές εάν το

επιθυμούν που θα διδάσκονται εξειδικευμένα μοντέλα ή τεχνικές. Οι μέθοδοι πλέον εξελίσσονται πολύ γρήγορα και με τη βοήθεια των νέων εργαλείων πληροφορικής και νέων τεχνολογιών. Δεν μπορεί να παραχθεί καμία έρευνα αιχμής χωρίς άρτια και επικαιροποιημένη γνώση μεθοδολογίας. Εδώ πρέπει να γίνουν επενδύσεις για δομές εκτός πανεπιστημιακών τμημάτων, σε επίπεδο πανεπιστημίου ή από τη ΓΓΕΤ ακόμα πιο κεντρικά ώστε να αποφευχθεί η γραφειοκρατία και πιθανή διαφωνία μελών ΔΕΠ των σχολών και να παρέχονται συστηματικά κάθε καλοκαίρι εξειδικευμένα μαθήματα. Σχετικά παραδείγματα είναι το Q-step στη Μεγάλη Βρετανία, τα μεθοδολογικά σχολεία του Essex, ECPR, GESIS κλπ. Έλληνες υποψήφιοι διδάκτορες και μεταδιδάκτορες δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να παρακολουθήσουν τα μεθοδολογικά αυτά summer schools, το κόστος των οποίων είναι πολύ υψηλό. Το θέμα αυτό είναι καθοριστικό ακόμη και για ερευνητικές συνεργασίες με επιστήμονες του εξωτερικού.

5. Θέσπιση ερευνητικών σεμιναρίων όπου νέοι ερευνητές θα μπορούν να παρουσιάζουν δουλειές κατά τη διάρκεια της εκπόνησής τους. Είναι πολύ σημαντικό να αρχίζει ένα πρωτόκολλο έρευνας σωστά. Αυτό σημαίνει α. Κάπου να παρουσιάζονται και να δομούνται οι ιδέες, β. Να δίνεται χρήσιμο feedback. Γι' αυτό προτείνονται δύο ειδών σεμινάρια, εξίσου σημαντικά. Αφενός τα pre-analysis plan & work-in-progress σεμινάρια που πρέπει να υπάρχουν ήδη από τα προπτυχιακά προγράμματα, αλλά και στα μεταπτυχιακά και κατά τη διάρκεια των διδακτορικών σπουδών. Αυτά πρέπει να είναι συνεχή και συστηματικά, για κάθε εργασία ή έρευνα που κατατίθεται από τους φοιτητές. Αφετέρου, μαθήματα ειδίκευσης των τελειόφοιτων όπου να παρουσιάζονται οι διπλωματικές εργασίες και να αξιολογούνται από καθηγητές και φοιτητές σε πραγματικό χρόνο, πριν την τελική υποβολή της εργασίας. Στόχος είναι η ερευνητική διαδικασία και η κριτική σκέψη να γίνεται κτήμα των φοιτητών από πολύ νωρίς.
6. Εισαγωγή research facilitators ανά σχολή ή πανεπιστήμια ή σε επίπεδο ΓΓΕΤ - πάντως όχι μέσω ΕΛΚΕ- που θα βοηθούν στη συγγραφή των ερευνητικών προτάσεων (Horizon, ERC, Marie Curie etc.). Να προσληφθούν άτομα που θα ξέρουν πώς γίνεται η δουλειά αυτή, η αξιολόγηση κλπ. Θέματα όπως η σύνταξη προϋπολογισμού, η υιοθέτηση των λεκτικών που συνίστανται στη σύνταξη ερευνητικών προτάσεων, η εσωτερική αξιολόγηση/παροχή feedback επί των προτάσεων πριν κατατεθούν έχουν καθοριστική σημασία στην αξιολόγηση των προγραμμάτων. Υπάρχει παντελής άγνοια επί του παρόντος στη μεγάλη πλειοψηφία καθηγητών και ερευνητών. Για να αλλάξει αυτή η νοοτροπία, χρειάζεται κάποιος να δείξει την τεχνοτροπία. Η ΓΓΕΤ οφείλει να ανοίξει αυτόν τον εξειδικευμένο δρόμο. Αυτή η παροχή γνώσης είναι απαραίτητη αν θέλουμε να έχουμε ανταγωνιστικές ιδέες και προτάσεις για έρευνα.

7. Θέσπιση ερευνητικών μεταδιδακτορικών προγραμμάτων για νέους ερευνητές (0-3 χρόνια από την υποστήριξη της διατριβής τους) στα πρότυπα του Ολλανδικού προγράμματος NWO Veni (<https://www.nwo.nl/en/calls/nwo-talent-programme-veni-social-sciences-and-humanities-ssh>) του Βρετανικού ESRC New Investigator Grant (<https://www.ukri.org/opportunity/esrc-new-investigator-grant/>) και British Academy postdoctoral fellowships (<https://www.thebritishacademy.ac.uk/funding/postdoctoral-fellowships/>). Στον προϋπολογισμό για αυτά τα προγράμματα να υπάρχει πρόβλεψη για συμμετοχή σε μεθοδολογικά σχολεία όπως αυτά της πρότασης 4 παραπάνω (και κάλυψη του κόστους συμμετοχής).
8. Θέσπιση χρηματοδότησης μικρών ερευνητικών προγραμμάτων (small grants) για νέους ερευνητές για επιμόρφωση (στα πρότυπα του British Academy /Leverhulme Small Research Grants που σκοπό έχουν να βοηθήσουν το σχεδιασμό, την εκκίνηση και την ανάπτυξη μιας ανεξάρτητης ερευνητικής πρότασης (seed funding/ facilitate initial project planning and development; to support the direct costs of research; and to enable the advancement of research through workshops or conferences, or visits by or to partner scholars <https://www.thebritishacademy.ac.uk/funding/ba-leverhulme-small-research-grants/>)